

Funkcije policijskih nadzornikov je načeloma težko ločiti od podobnih funkcij beneficiarijev in frumentarijev, vendar je že J. Ott v svoji monografiji o konzularnih beneficiarijih poudaril, da stacionariji in beneficiariji, tudi kadar so nastopali skupaj, nikdar niso imeli enakih zadolžitev. *Stacionarii* so bili zadolženi predvsem za izterjevanje določenih davščin, za preganjanje cestnega in siceršnjega razbojništva, za iskanje ubežnih sužnjev ter v času preganjanja kristjanov za njihovo aretacijo. Skrbeli so za varnost na cestah ter nasploh za red v provinci, kjer so službovali. *Stacionarii* so izpričani od 2. do 8. stoletja po Kr., delovali so torej tudi še v bizantinskem imperiju še dolgo potem, ko je moral Dioklecijan odpraviti službo frumentarijev, ki so se iz intendantov prelevili v ovaduhe in postali med ljudmi silno nepriljubljeni. Nepriljubljeni so bili tudi policijski nadzorniki, saj so se že v 2. stoletju pritoževali nad njihovim nasiljem. Na napisu iz Sepina (*Saepinum*, zdaj Sepino v južni Italiji) iz let 169-172 se v pismu prefektov pretorija Baseja Rufa (*Bassaeus Rufus*) in Makrina Vindeksa (*Macrinus Vindex*) omenja nasilje policijskih nadzornikov, ki so mu bile izpostavljene karavane pastirjev in čred drobnice v lasti vladarja, ki so jih gnali na ugodnejše paše čez območje Sepina. Tamkajšnji nadzorniki so na grob način izvajali kontrole, ker so sumili, da se med pastirji prikrivajo ubežni sužnji, za del drobnice pa so domnevali, da je ukradena. Čeprav je vladarska blagajna dejansko trpela velike izgube zaradi drobnice, ki se je izgubila oz. so jo ukradli, so vladarski uradniki policijskim nadzornikom vendarle izrekli opomin zaradi neprimerne ravnanja s pastirji. Da je bila ena glavnih nalog stacionarijev iskati ubežne sužnje, izhaja iz že omenjenega odloka Marka Avrelija in Komoda.

Njihovo delo je bilo takšnega značaja, da so policijski nadzorniki svoje kompetence zlahka tudi izrabili, zato morda ni nenavadno, da je na nekem nagrobnem napisu iz Zgornje Mezije, iz mesteca *Timacum minus* (zdaj Ravna pri Knjaževcu) omenjeno, da so nekega moža (njegovo ime je žal na napisu odlomljeno) ubili policijski nadzorniki skupaj s sinom Diurpagiso. Napis je iz 3. stoletja, to je bil čas hude ekonomske krize in pogostih barbarskih vpadov čez meje imperija, od katerih je Zgornja Mezija, kot tudi vse druge obdonavske province, zelo trpela. Morda je bilo v resnici težko ločiti med banditi in nedolžnimi ljudmi, vsekakor pa ni nemogoče, da je policija pogosto ravnala prehitro in nasilno.

Stacionarijev je bilo več vrst, poleg teh, ki so opravljali naloge policijskih nadzornikov, so namreč izpričani tudi *stacionarii* v Rimu in nekaterih drugih pomembnih mestih, ki so tamkaj skrbeli za interese drugih mest ali provinc. Tako so v Rimu delovali *stacionarii* Norikov in *stacionarii* mesta Tira, Plinij in Svetonij pa omenjata, da so bili v Rimu blizu foruma uradi ('postaje') raznih provincialnih mest, kjer so poskrbeli za najrazličnejše zadeve teh mest, verjetno posebej za dobre trgovske stike. V virih se omenjajo tudi sužnji *stacionarii*. Daleč največ stacionarijev pa je bilo policijskih nadzornikov, in sicer bodisi iz vrst legionarjev (ti so bili najštevilnejši), iz vrst vojakov, ki so bili v službi v mestu Rimu (*cohortes urbanae*), ter iz vrst pretorijancev. Sveti Avguštin je zapisal, "da je božje oko podobno očesu stacionarija, ki se mu nihče ne more izmakniti, kajti prodre lahko ne le skozi steno sobe, temveč celo v zadnji kotiček srca; tisti ki napravijo kaj slabega, bodo usmrčeni, ko bo stacionarij za to izvedel, kljub temu pa se ne menijo za Boga, ki ve za vse". Avtorica s tem citatom konča svojo knjigo, v kateri je vzorno obdelala temo stacionarijev, nižjega, toda nikakor ne nepomembnega vojaškega čina. Z njo ni doprinesla le k boljšemu poznavanju rimske vojske, temveč tudi municipalne ureditve in rimske socialne zgodovine.

Marjeta ŠAŠEL KOS

Marco Cavalieri: *Auctoritas Aedificiorum. Sperimentazioni urbanistiche nei complessi forum-basilica delle Tres Galliae et*

Narbonensis durante i primi tre secoli dell'impero. 21 Quaderni del seminario di archeologia. 2. Università di Parma - Istituto di Storia dell'Arte. Parma 2002. 387 strani, format A4, mehka vezava 71 risb, 3 preglednice, 3 zemljevidi.

V predgovoru je avtorjeva mentorica S. Santoro Bianchi orisala cilje dela, ki je nastalo kot izjemna doktorska disertacija na univerzi v Firencah. V njej je skušal avtor odgovoriti na še nerešene probleme antičnega urbanizma, v prvi vrsti odnosa med urbsom in provincialnimi centri. Problema ni bilo moč reševati z enostranskimi razlagami, kot so ekonomski odnosi, vloga vojske, politični in kulturni vplivi, pa tudi ne z vidika akulturacije bolj ali manj agresivnih sistemov. Zategadelj študija temelji na široko obravnavanih problemih odnosov med urbsom in provincami, temi, o kateri je pisalo že veliko uglednih avtorjev umetnostne zgodovine. Cisalpina je bila območje strateškega eksperimentiranja in z njim pospešenega širjenja romanizacije, kar je močno vplivalo tudi na urbanistične procese tega območja. Forumske tridelne zasnove so močno vplivale na oblikovanje forumov v zahodnih provincah. Direktni vplivi, ki jih je moč zaslediti v sicer manjšem obsegu v provincah, so očitno odraz neposrednih vplivov vladajočega razreda v Rimu. Opazujemo pa tudi lahko, kako močno sta na oblikovanje novih mest v prvih dveh stoletjih po Kr. vplivala oblika in razporeditev vojaških taborov. Posebej pomemben je tu odnos *forum-principia*, ki je bila vroča tema teoretikov klasičnega urbanizma zadnjih dveh desetletij.

Avtor Marco Cavalieri v uvodu izrecno poudarja, da je delo sinteza interdisciplinarnih študij antične arhitekture, zgodovinsko-kulturne in socialno-politično obarvane provincialne arheologije. Seznani nas z dvema vzoroma, ki jima sledijo rimske bazilike, prvi je *atrium regium*, drugi pa grška *ἑτοῖα – ἀνλή*. Izhajajoč iz obeh vzorov so se zasnove forumov že od vsega začetka razlikovale. Forumska bazilika, ki je prvotno predvsem dajala zavetje množicam ob slabem vremenu, je od zgodnje imperialne dobe prešla dolg proces preobrazb. Avtor torej obravnava forumske zasnove v *Tres Galliae*, skuša pojasniti razlike in jih utemeljiti. Delo obsega tri obsežna poglavja.

V prvem poglavju se je avtor posvetil teoretičnim izhodiščem in kodifikaciji forumske ureditve v Italiji. Iz Rima poznamo le zgodnje imperialne bazilike. *Iulia* in *Ulpia* sledita vzoru portikov. Strešje bazilike so znane le iz opisov antičnih avtorjev. Srednje-italske kolonije in municipiji so se zgledovali delno po urbsu, prenestinska bazilika pa kaže posrečeno mešanje grškega in rimskega vzora.

Tako lahko opazujemo v 2. stol. pred Kr. dva toka v arhitekturnem oblikovanju Rima in okoliških mest, prvi je tradicionalistični, italski, drugi helenistično vzorovan. Italski vzori so zaznamovali trge srednje in južne Italije in se navezujejo na baziliko iz Fanuma, ki jo je zasnoval Vitruvij.

Avgustejske bazilike so zaprtega tipa s podijem za magistrato, izhajale pa so iz starejše italške tradicije, kar je v tesnem izročilu vrednot avgustejske dobe. Izjemno zanimiva je bazilika iz Pompejev, ki je tako kot prenestinska mešanica grškega agora in bazilikalnih forumskih struktur in je sad arhitekturne evolucije južnoitalskih Grkov. Medtem ko postane prva model za vrsto mestnih bazilik, je slednja *unicum*.

Problem bazilike v Vitruvijevem delu *De architectura* je v tem, da on sam omenja različne tipe forumskih bazilik. Bazilika iz mesta Fanum, ki danes velja za normo, in za katero sam Vitruvij trdi, da jo je projektiral in financiral njeno gradnjo, je že dolgo tarča dolgih razprav med filologi, arhitekti in arheologi. Še zdaleč ni jasno, zakaj je prišlo do odstopanj med teorijo in gradnjo, ki jo je projektiral sam Vitruvij; veliko strokovnjakov se strinja, da je treba razlikovati med teoretičnim in praktičnim delovanjem antičnega učenjaka.

Cavalieri je v analizi forumskega prostora in bazilike, ki je služila prvotno kot pokrito zatočišče v zimskih mesecih in dajala streho nad glavo vsem zbranim na forumu, predvsem pa je bila

prostor za trgovce, sčasoma pa je prevzemala tudi tiste najpomembnejše funkcije tribunala in prostora za imperialne statue, ki zagotavljajo spoštovanje pravice in pravičnost sodnikov. Nedvomno so Vitruvijevo teorijo prilagajali potrebam oblikovanja forumskih prostorov, ki so bili na razpolago novim gradnjam. Bazilika je imela pomembno funkcijo tudi kot tržnica in je ponavadi zavzemala sončnejši prostor na forumih. Transformacija bazilikalnega prostora postaja vse očitnejša od avgustjeske dobe dalje, ko pogosto sočasno prevzema funkcije tribunala in *aedes Augusti* ter dekurijskega senata. In ta nova, močno politično obarvana vloga bazilike, daje skupaj z lego na osnovni forumski osi novo semantično govorico. Vendar dobi bazilikalna zgradba tudi avtonomno vlogo in ni le obstransko pokrito stekališče iz forumskih portikov. Bazilika postane fokus foruma, ki običajno zavzema prostor nasproti kapitola.

Avtor nadalje pritegne v razpravo tip rimske bazilike *Aemilie*, in pri tem skupaj z nekaterimi starejšimi primeri ugotovi, da gre za dva tipa bazilikalnih stavb, ki se razvijata istočasno. Pri enem tipu gre za baziliko, kot jo teoretično opiše Vitruvij in jo ponekod dejansko srečamo tudi na forumih. Drugi tip pa je prvenstveno namenjen za pokrito zavetišče mestnemu tržnemu življenju.

O razvoju bazilike v severni Italiji velja, da so se zgledovale po najstarejši srednjeitaljskih forumskih zgradbah, vendar se je od 2. stol. dalje v Cisalpini začela razvijati lokalno obarvana forumska arhitektura, ki jo je treba obravnavati kot enotno monumentalno forumsko zasnovo in ne le kot posamezne jukstapozicijske elemente. Kaže, da so se cisalpinski forumi zgledovali v arhitekturno-urbani zasnovi Pompejev. Skoraj vsi forumi cisalpinskih mest so obravnavani kot zaprta celota, ki jo s treh strani zapirajo portiki, na četrti strani pa jo zamejuje bazilika, kar je enako kot v Pompejih.

Najbolje raziskan in poznan je primer iz Veleje, mesta, za katerega Plinij sporoča, da leži *citra Placentiam in collibus*. Forumski kompleks je bil zgrajen na začetku 1. stol. po Kr. kot zaprt osrednji prostor, v katerem pa smemo videti tudi elaborirane orientalsko-helenistične vplive. Vendar ti forumi kažejo še nepopoln funkcionalistični koncept, saj je religiozni pol še odsoten na forumu; dejansko npr. Brescia in Verona dobiva svojo zaključeno podobo šele v flavijski dobi.

Forum Iulii in *Forum Carnicum* imata na forumu dvoladijsko baziliko; namesto že kanonizirane triladijske, kar se pokaže kot pozna razvojna linija srednjeitaljskega vzora. Forumski kompleks *Carnicum* ni bil zgrajen po avgustejski dobi; bazilika je prvotno zasnovana kot enoladijska. V 2. stol. po Kr. pride do temeljite prenov: baziliki dodajo še nadstropno ladjo in jo povežejo s stopniščem iz forumskih ploščadi. V *Forum Iulii* za zdaj forumska bazilika še ni bila odkrita. Mnogo kasnejša je akvilejska bazilika iz severske dobe, in so jo ves čas upravičeno primerjali z rimsko Ulpijo. Akvilejski forum nima templja in ga ne pozna niti Ulpijski. V Akvileji je fokus foruma usmerjen v baziliko, ki ni polazirirana s templjem na nasprotni strani. Zasnova foruma gotovo tudi še v severski dobi raste iz prvobitnega akvilejskega foruma, ki se podreja značaju naravnih danosti zemljišča (ki ga je bilo potrebno nenehno osuševati) in ne podlega zahodnim vzorom urbanistične ureditve, kjer je forum zaključena celota z baziliko, forumsko ploščadjo in tempeljskim kompleksom. Iz splošnih ugotovitev, veljavnih za cisalpinske forume izstopa samo Luni. Edina forumska bazilika, ki je zares organsko integrirana v forumsko zasnovo, je poznana iz *Auguste Bagiennorum*, piemontske Benevagiene. Prav zaradi organske urbanistične vtakanosti bazilike strokovnjaki menijo, da zasnova izvira še iz časa ustanovitve kolonije.

Pri forumski baziliki v *Augusti Praetorii*, Aosti, so jasni provincialni vplivi *Galije Narbonensis*. Izkopavanja so pokazala enotno zasnovan forumski prostor z scenografsko razporejenim javnim in religioznim kompleksom, ki ga obkroža *porticus triplex*, dvojni tempelj na kriptoportikalni strukturi. Desno in levo stran foruma zapirajo vrste tabern. Jasna vzporednica je poznana iz *Pole* in *Glanuma*, narbonenškega mesta z dvojnimi forumskimi templjem, obdanim z portikom v obliki črke .

Modeli iz Narbone kažejo asimetričnost med javno in tempeljsko forumsko površino, običajno si stojita forumski jedri pravokotno druga na drugo.

Severna Italija torej kaže cel spekter forumskih zasnov in arhitektonskih rešitev, ki niso vedno vzorovale nastanku provincialnih forumov. Vedno je potrebno upoštevati poleg geografskih in ožje gospodarskih razlogov za medsebojno vplivanje tudi ožje socialno pogojenost vodilnih urbanih nukleusov.

Drugi del knjige sestavlja kataloški pregled forumskih bazilik v treh Galijah in Germaniji.

Avtor začne predstavitev province Narbonenške Galije s Plinijevo ugotovitvijo *Italia verius quam provincia*, saj so se tu kultura, tehnologija in umetnost rimskega sveta razvile najhitreje in dosegle osupljive višine. Mnoga mesta Narbonenške Galije so zaradi izjemno urejenega urbanizma, teatrov, templjev, termalnih kompleksov imenovana mali Rim, med njimi npr. Arles, Fréjus, Nîmes, Aix-en-Provence in druga. Hiter proces rimske akulturacije nedvomno raste iz tesnih stikov z grško-helenističnimi kulturami, posredovanimi preko grške kolonije in pristanišča Massalia.

Omenjeni nagli proces romanizacije ne velja za preostali del Galije. V ta namen avtor analizira posamezne primere forumskih bazilik v galskih kolonijah. Za vsak primer navaja status, ki ga je mesto imelo, staroselsko prebivalstvo, današnji položaj, čas ustanovitve in pregled velikosti, čas nastanka forumske arhitekture in opis bazilike. V primeru Aix-en-Provence zavrača idejo, da bi forumi cisalpinskih mest nastajali pod vplivom zahodnih vzorov, saj so domala istočasni. Avtor meni, da je potrebno iskati vzroke v podobnih zasnovah forumskih kompleksov predvsem v istodobnih političnih programih, ki so pogojevali oblikovanje urbanističnih modelov. Sledijo primeri iz Apsa, Apta, Arlesa, Avinjona, Saint-Rémy-de Provence, Narbonne, Nîmesa, Château-Rousillon, Vaison-la-Romaine, Annecy-le-Vieux in nazadnje Vienne. Domala za vse primere so dodane aksonometrične rekonstrukcije forumskih kompleksov ali vsaj tlorisi odkritih stavb in izčrpana bibliografija.

Galia Lugdunensis je ena izmed v Avgustovem času preurejenih Treh Galij, katere jedro leži med Loaro, Seno in Narbonenško Galijo. Značilna za teritorij je zelo homogena poselitev staroselskih keltskih plemen. Očitno je, da je Avgustova teritorialna delitev imela za cilj poleg teritorialne kontrole tudi komercialno in socialno integracijo, kar je očitno glede na izgradnjo izjemno kompleksne cestne mreže, katere gradnjo je Avgust poveril Agripu.

Posledica goste cestne mreže se kaže v izjemnem homogeniziranju urbanih naselbin v *Galiji Lugdunensis*. Glavno mesto teritorija je postal *Lugdunum*, ustanovljen l. 43 pred Kr. kot glavno sečišče cestne mreže med Atlantikom in Rokavom ter rečnimi povezavami proti jugu in Italiji. Mesto je imelo poleg strateške tudi veliko politično vlogo, ki se v urbani arhitekturi izraža s poudarki na templjih, teatrih in termah, če niti ne omenjamo svetišč provincialnega kulta Treh Galij, kjer so se zbirali delegati vseh šestdesetih galskih *civitates* k češčenju kulta Avgusta in Rome.

Avtor tudi v tem poglavju pregledno obravnava posamezne primere, med njimi Alesijo, Feurs, Pariz, Vennes in Verdes.

Belgijska Galija je teritorij med Renom, Seno in Marno, ki pa je že od Tiberijevega časa imela posebno vojaško upravo na dolgem obrenskem pasu in se nazadnje pod Domicijanom oblikovala kot Spodnja in Zgornja Germanija.

Belgijska Galija je slovela po plodnosti tal: prepredena je s številnimi, močno vodnatimi rekami, ki so poleg odlične cestne mreže omogočale izjemen razvoj trgovine s kmetijskimi pridelki in s tem pospešile industrijsko proizvodnjo, med najbolj znanimi sta lončarska in kasneje steklarska industrija. Strateški, a tudi gospodarski pomen tega dela province je očiten v administrativni in politični ureditvi. Četudi je imel vlogo provincialnega sedeža Reims, je najpomembnejšo vlogo igral Trevir s sedežem fiskalnih blagajn. Tu je bil tudi sodni konvent za Belgijsko Galijo in kasneje obe Germaniji. S to delitvijo pa se oblikuje tudi kapilarna kontrola teritorija in razporeditev urbanih centrov.

Bližina strateških centrov na limesu je narekovala tudi oblikovanje cestnih povezav že od avgustejske dobe dalje. Druga doba pospešene urbanizacije Belgike pa je prinesla Klavdijeva doba in čas osvajanja Britanije. Vendar je posebej na severu ozemlja bila politična in kulturna situacija povsem neprimerljiva z južnimi območji in tudi načini okupacije se tako kot kasneje romanizacija in procesi urbanizacije bistveno razlikujejo. Zasnova teh mest temelji na zares razkošni urbani opravi in veličastnih stavbah, ki so fascinirale barbarsko staroselsko prebivalstvo. To potrjujejo tudi primerjalne študije britanskih mest, a tudi Tacitovi zapiski, ki se nanašajo na Agrikolove opise Bretoncev. Seveda je obenem vojaški značaj province narekoval način zasnove tamkajšnjih urbanih središč, ki so še celo 1. stol. imeli tudi značaj mest v bližini limesa. Avtor obravnava nadalje primer urbanih centrov mest Amiens, Bavay, Grand in Trevir.

Akvitanija je skupaj z Keltiko in Belgiko del ozemlja, ki ga je Cezar opisal v Galiji Komati. V Avgustovi dobi se je teritorij razširil do Loire in postal ena najboljšejsih galskih provinc.

Temelje romanizacije je položil Agripa z oblikovanjem cestne mreže, s katero je povezal atlantsko stran z mediteransko. Kot posledica teh povezav je zraslo na cestnem vozlišču mesto Burdigala, kjer so se stekale trgovske poti iz Britanije. Od tam so prihajali številni tovari s kositrom, ki so ga razvažali bodisi na jug proti Italiji ali k številnim kovinarskim centrom v notranjosti Galije. Seveda pa je bila tudi agrarna proizvodnja v polnem razcvetu, produkcija vina in olja se je kosala z ostalimi sredozemskimi centri in je bila konkurenčna predvsem zaradi možnosti cenjenih rečnih transportov, ki so v Galiji pogojevale izjemen gospodarski razcvet.

Akvitanija je kulturno izjemno heterogena, posebej opazne so razlike urbanizacije na jugu, ki jih oplajajo zgodnji stiki z Italijo in Španijo, ter v osrednjem, močno izoliranem delu province. Vendar avtor opozarja, da so tudi sekundarni podeželski centri igrali pomembno vlogo v procesu romanizacije.

Tretji del knjige predstavljajo obsežna zapažanja predstavljenih tem. V prvem poglavju avtor primerja forumske bazilike Galije Narbonensis, katerih opazna značilnost je med drugim tudi odprtost na forumski prostor, kar avtor primerja z baziliko Dokleje in Opiturga. Bazilike Treh Galij kažejo naklonjenost k podaljšanemu modelu bazilike, sicer pa ne odstopajo od narbonske. Belgika in obe Germaniji kažeta mnoge nove kreacije in koagulacije bazilikalnih shem, sprejete od narbonskega in lugdunenskega modela z vplivi mnogih vojaških taborov.

V tretjem poglavju tretjega dela knjige avtor obravnava forumske modele in njihov razvoj. V nadaljevanju sledi njihovem širjenju v Tri Galije in nato obravnava vplive *principiuma* na oblikovanje forumov, kar je posebej dobro opazno v Germanijah.

Sledi poglavje o baziliki Ulpiji, za katero je donedavna veljalo, da je nastala pod vplivom vojaških taborov. Avtor zavrača simplifikacije in razlaga Ulpijo kot sad rimske kulturne osmoze, ki je značilna za Rim v drugem stoletju.

V nadaljevanju obravnava vpliv Trajanovega foruma na galske forume ter osvetli zgodovinski problem *Imperium Galliarum*, kjer skuša ugotoviti, ali se zgodovinski dogodki (upori in uzurpacije, npr. C. Vindeksa in Julija Civila) odražajo v arhitekturnih načelih galskih mest.

V devetem poglavju obravnava kompleks foruma in bazilike v okviru upravne vloge posameznega mesta. Avtor izhaja iz ugotovitve, da rimska doba ne pozna pojma mesta v današnjem smislu, temveč imajo naselbine glede na različno stopnjo političnih pravic tudi različen status, ki rangira od urbsa do kolonije z *optimo iure, municipija* in *vicusa* in primerja posamezne primere forumske zasnove ter skuša najti in pojasniti razlike.

Nazadnje seže po orientalnih vzorih, posebej razloži primere forumov v Aleksandriji, kjer se je razvil t. i. *kaisareia*, poišče izvore in nato vplive na oblikovanje vzhodnih vzorov na zahodu, ki so posebej močni v drugem stoletju po Kr.

Enajsto poglavje je posvečeno vlogi bazilike v prostorski ureditvi galskih forumov.

V zaključkih avtor povzame svoje ugotovitve. V nastajanju forumov moremo slediti dvema močnima tokovima, najprej močnemu helenističnemu, ki je vplival na oblikovanje znamenitega foruma s portiki v Pomejih. Rim privzame vzore orientalnega foruma tipa *kaisareia*. Bazilika Ulpija, ki je največja pokrita zgradba kdaj koli zgrajena v *urbisu* s pozicijo na forumu, ki tudi po zadnjih obsežnih raziskavah kaže anomalije glede na svojo prostorsko zasnovo in strukturo celotnega forumskega kompleksa. Avtor sklepa, da so posamezni primeri zgodnjecesarkega Rima bili skoraj istočasno razširjeni v galskih mestih in se nato kanonizirani širili naprej. Posebej v obrenskih provincah so ti vzori razvili izjemno monumentalnost. Avtor sklepa, da ni bil vselej Rim prostor eksperimentiranja in iskanja novih forumskih rešitev. Ne poznamo dveh popolnoma enakih forumov, pa vendar je kanonizirano oblikovanje forumskega prostora pomagalo najti enotno strukturo forumskega prostora, katerega namen je pospeševati skupno javno življenje prebivalcev mest.

Oblikovanje foruma v vsakem primeru odraža voljo vladajoče mestne elite, kar je posebej jasno v poznorepublikanski in zgodnjeimperialni dobi, medtem ko se v drugem stoletju začnejo kazati močni orientalni vplivi, čedalje bolj povezani z vladarskimi kulturi. Vendar je že v flavijskem času z *lex de imperio Vespasiani* postalo jasno, da je cesar nesporna oblast vsega imperija in zato najvišja volja tudi pri oblikovanju javnega prostora.

M. Cavalieri, novoizvoljeni predavatelj provincialne arheologije na belgijski univerzi v Louvainu, je delo izoblikoval v izjemno kompleksno študijo obravnavanega prostora, ki prinaša zaradi avtorjevega dobrega poznavanja etruščanskih in grško italjskih modelov urbanizacije številne sveže ideje. Napisano je pregledno z izčrpno bibliografijo in z dobrim vpogledom v politične in gospodarske vloge, ki jih imajo urbani centri na etnično in strateško različnih teritorijih znotraj Treh Galij. Zasnovo mest, oblikovanje forumskih kompleksov in seveda njihov izgled so Rimljani prilagajali strateškim, političnim in seveda gospodarskim zahtevam posameznega prostora. Cavalieri nam na primeru Treh Galij prinaša več kot le vpogled v urbanistično zasnovo. Dotakne se tudi družbenih in gospodarskih analiz na svežem primeru kompleksnega študija provincialne arheologije in široko razpravlja o vzorih in vzgibih urbanističnih ureditev. Delo bo posebej dobrodošlo strokovnjakom, ki se srečujejo s problemi urbanizma in forumskih struktur, saj je avtor zelo široko zastavil diskusijo o vplivih na oblikovanje forumov. Na primeru zelo različnih galskih mestnih jeder skuša razumeti zasnovo mesta skozi politične in upravne strukture in v nadaljevanju s pomočjo zbranih in časovno usidranih posameznih primerov skuša pojasniti večplastne, močno prepletene vplive na nastanek forumov v imperiju glede na največje in še vedno najbolj diskutirane forume Rima.

Glede na stanje urbanih raziskav v Sloveniji, kjer so gotovo tudi zaradi zaskrbljujočega zastoja kompleksnih študij arheološkega gradiva ostale urbanistične strukture le delno pojasnjene, smemo pričakovati, da bo pričujoče delo zelo ugodno sprejeto med slovenskimi strokovnjaki.

Knjigo priporočam študentom, ki jih zanima rimski imperij tudi onkraj Alp. Vsekakor pa je delo odličen primer študije s vsemi širinami dobre klasične zasidranosti v urbsu, ki dajejo avtorju širši in globlji vpogled na dogajanja v provincah

Verena VIDRIH PERKO

Stefan Groh, Helga Sedlmayer: *Forschungen im Kastell Mautern-Favianis. Die Grabungen der Jahre 1996 und 1997. Der römische Limes in Österreich 42.* Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien 2002. ISBN 3-7001-3078-3. 612 strani, 245 slik, 69 tabel, 6 prilog.

Nova monografija o obdonavskem kastelu Mautern-Favianis je izšla samo dve leti po tem, ko so bili zbrani in izvednoteni starejši topografski podatki in analizirano drobno gradivo (V.